

УДК 821.161.2.09»19»

DOI 10.31654/2520-6966-2023-23F-109-186-197

Ю. І. Бондаренко

доктор педагогічних наук, професор кафедри літератури, методики її навчання, історії культури та журналістики Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
orcid.org/0000-0003-0938-9588
yuriy_bondaren@ukr.net

Антивоєнна проза Олександра Забарного: релігійно-родинна парадигма (на матеріалі збірки оповідань «Багряні терикони»)

На початку XXI століття з'явився новий зумовлений російською агресією проти України дослідницький простір у вітчизняному літературознавстві – воєнна та антивоєнна творчість сучасних письменників. У цьому контексті своє місце займає й збірка оповідань ніжинського прозаїка О. Забарного «Багряні терикони», яка потребує вивчення в системі релігійно-родинних ціннісних вимірів, адже є своєрідною художньою інтерпретацією сюжету про втрачений рай.

Автор статті вважає релігійність та родинність семантичними домінантами, які визначають сутність створеної письменником картини світу, її змістову спрямованість, сюжетне й образне оформлення. Він розглядає всі оповідання, що входять до збірки «Багряні терикони», як єдиний художній комплекс, покликаний проставити дві протилежні сутності в історії сучасного світу – агресивну, мілітарну, неоколоніальну путінської Росії та українську, ідеальну у своїй духовності, сповнені моральними імперативами та глибокими етичними цінностями. Користуючись таким підходом, дослідник дає оцінку змальованим подіям, образам-персонажам, осмислює авторське використання понять релігійного змісту.

Аналітична робота привела до висновку, що названі прозові тексти О. Забарного слід кваліфікувати як антивоєнні, адже їх зміст спрямований на те, щоб заперечити агресивну сутність війни духовними ціннісними орієнтирами, якими володіє український народ і які демонструє як у своєму повсякденному житті, так і в часи жорстоких випробувань – воєнного лихоліття.

Ключові слова: антивоєнна проза, збірка оповідань «Багряні терикони», релігійність, родинність, парадигма.

Актуальність дослідження. Ситуація, що склалася в Україні, починаючи з 2014 року, перетворила воєнну та антивоєнну тематику на одну з провідних у творчості вітчизняних письменників. Отже, слід

констатувати: для вітчизняного літературознавства виник новий дослідницький простір, пов'язаний із науковим осмисленням літературних творів, присвячених збройній боротьбі України за свободу на сучасному етапі, долі покоління, яке опинилося в епіцентрі трагічних подій. «Будь-які соціальні катаклізми, зокрема війни, насамперед несуть із собою жах, біль, руйнування і смерть. Вони стають неабияким поштовхом до культурного розвитку й потужно впливають на сучасний культурний простір держави і літератури, в якій спостерігається справжній книжковий бум про російсько-українське збройне протистояння на Донбасі» [2, с. 34]. Вітчизняні літературознавці мають ретельно вивчати творчість вітчизняних митців, які відгукнулися на події теперішньої війни.

Своє слово в цьому контексті говорять і митці Чернігівщини, до кола яких належить ніжинський прозаїк, драматург та поет Олександр Забарний. Його збірка оповідань «Багряні терикони» – реакція на трагічні реалії в суспільному житті рідного краю, який зазнав агресії з боку путінського режиму, що визначає політику сучасної Росії (автор писав свої твори до початку повномасштабного вторгнення). Мала проза письменника – зразок небайдужості та спроба досягнути те, що відбувається, погляд художника на психологію й долю героїв, чиє життя розітнуте чорним крилом війни. Тому аналіз творів митця дозволяє окреслити одну з граней літературного процесу, що має місце в сучасній Україні, усвідомити особливості діяльності нашого земляка, який одним із перших серед митців Чернігівщини сказав своє художнє слово про трагедію воєнного лихоліття.

Аналіз досліджень і публікацій. Творчий доробок О. Забарного став предметом зацікавлення для ряду дослідників (Є. Луняка, Н. Онищенко, В. Петренко, А. Шкуліпи). Прозвучали різні оцінки, які здебільшого стосуються попередніх текстів письменника («Зорепад над Калюжинцями», «Обриси на серці»). Збірка оповідань «Багряні терикони» має лише один відгук, зроблений автором передмови Є. Луняком, який наголошує на достовірності написаного: «У основі сюжету його (О. Забарного – Ю.Б.) оповідань покладені реальні події, які відбувалися в зоні військового конфлікту. Його літературні герої мають реальних прототипів, саме тому книга має ознаки художньої документалістики і так реально відображає життя. Авторіві справді вдається у своїх оповіданнях добитися ілюзії об'єктивності, правдоподібності зображення, художньої переконливості, викликати у читача емоції, психологічні комплекси та переживання» [3, с. 4]. Окремим штрихом деяких текстів збірки «Багряні терикони» (оповідання

«Брати») торкнулася Н. Онищенко, помітивши психологізм – внутрішнє роздвоєння українців, що живуть на території держави-агресорки.

Формулювання цілей статті. Збірка «Багрянні терикони» перебуває на початку свого літературознавчого осмислення. Існує наукова потреба концептуалізувати зміст написаного, дати йому оцінку, врахувавши ті чинники художнього моделювання, що забезпечують ідейно-тематичне спрямування оповідань, світоглядні орієнтири, що визначають особливості пропонованої картини світу.

Результати дослідження. На увагу заслуговує змістова парадигма, яка визначає авторську художню концепцію, характер змалювання письменником подій в Україні другого десятиріччя ХХІ століття. Її особливості, на наш погляд, зумовлені релігійним (християнським) світосприйняттям та уявленнями митця про ідеальні родинні взаємини. Сполучаючись у єдиному художньому просторі, названі чинники моделювання сприяють формуванню образного утворення, центром якого є буття українського народу (здебільшого рівень простої людини) в ситуації російської агресії. Саме такий підхід дозволяє віднести прозу О. Забарного до антивоєнної, адже ціннісна система, сформована українцями, постає в оповіданнях як головний елемент художнього світу, основа авторської позиції і водночас моральна сила, що протистоїть війні, заперечує її агресивну сутність. У творах прозаїка змалювання власне війни не так уже й багато, основну кількість сторінок віддано осмисленню ментального й культурного феномену сучасного покоління українців. Взаємодія релігійних та родинних аспектів дозволяє структурувати й тематизувати зміст різних оповідань зі збірки «Багрянні терикони» як єдиного художнього комплексу.

Україна-сім'я, Україна-рай.

Частина творів О. Забарного починаються з однієї теми: автор здійснює характеристику сім'ї (роду), до якої належать головні герої. Він дотримується традиційних уявлень: «Сім'я є першоосновою духовного, економічного та соціального розвитку суспільства, його природнім і найбільш стійким елементом. Ця істина підтверджується ходом розвитку людської цивілізації. У сім'ї найповніше зберігаються першоознаки давніх етносів і відображаються всі етапи історичного розвитку кожного народу. Разом із тим, вона не є чимось абсолютно сталим, незмінним. Сім'я акумулює в собі найважливіші ознаки суспільних процесів, економічного та культурного розвитку й одночасно ніби випромінює їх у суспільство та взаємодіє з ним» [6].

Автор збірки «Багряні терикони» демонструє традицію, яку своїм життям і діяльністю у більшості випадків продовжують персонажі. Письменник змальовує українські родини, звертаючи увагу на їх чесноти і вводить у такий тематичний простір головних героїв. Перед читачами постають образи людей трудових професій, персонажі з відкритими душами й серцями – здебільшого щиросердні селяни, сини яких ідуть у світ, несучи порядність як одну зі своїх визначальних рис. Саме такий підхід дозволяє автору створювати художню картину в тематичних вимірах «Україна-родина», «Україна-рай».

Зокрема, перша частина оповідання «Брати» зображена в ключі ідилії (уявлень про рай), яка існує в житті героїв (читай України в цілому): щасливе дитинство, любов батьків, їх гордість за своїх дітей, мирна праця, фізична й духовна досконалість двох братів («поштиві», «сини-орли»), успішність в усьому: і в навчанні, і в роботі, і в художній самодіяльності, і у військовій службі (обидва повернулися з армії орденоносцями).

Батьки повністю втішені своїми синами («Матінка їхня, Олена Михайлівна, яблунівська фельдшерка, дітьми не нарадується»). Такі зображення зближені з поняттям «благодать», яка ніби розлита в усіх художніх зображеннях життя української родини, усієї України і виступає синонімом до слова «рай». Пізніше до хлопців прийшло глибоке кохання, щасливе сімейне життя, в основі якого – любов і повага між подружжям, народження бажаних дітей (один брат називає сина на честь іншого брата, тим самим підкреслюючи з ним свою кровну й духовну близькість). Ідеальні люди, позбавлені вад і гріха, досконалі в усіх своїх проявах.

В аналогічному ключі автор формує й інших персонажів-українців. Практично без недоліків постають Сашко Карпенко та його мати (оповідання «Прозріння»). Син до кінця відданий військовій присязі, сповнений чоловічої гідності («я служу Батьківщині і народу»). Марія Карпенко лагідна, працьовита, пройнята любов'ю до світу («останню сорочку з себе зніме й віддасть»), душу вкладає у власних дітей, гордиться ними. Усе село поминає померлу жінку майже як святу: «Царство небесне Марії. Світлою і доброю людиною була». Таким, без ґанджу в душі, є все українське село.

Багато героїв – люди чесних трудових професій: Гладуни – чабани, Макарчуки – колії, Пасічник – пасічник, Прищепка – комбайнер. Навіть сільський п'яниця Микола Черевиків веде себе гідно, чітко розмежовуючи праведне й неправедне.

Якщо в оповіданні «Брати» уявлення про рай віддзеркалюється в теплих взаєминах між братами Михайлом та Василем, то в оповіданні «Прозріння» – між братом та сестрою: «Сестричка прошепотіла: «Сашуню, час прощатися. Братику, чуєш?» Оте «Сашуню» було сказане так ніжно, як колись говорила мама. Вдарили сльози...»

До проаналізованих творів можна долучити ще ряд текстів. В оповіданні «Колій» схарактеризовано сім'ю Макарчуків («родина роботяща, віддавна живе у цьому селі, нікому нічого злого не робили») – вправних майстрів, які не оббирають односельців, а беруть плату «по-божому». Теплі, майже родинні взаємини в отця Віталія (оповідання «Щоденник капелана») з іншими учасниками антитерорестичної операції. Герой твору є і Божим посланцем, і душпастирем, і психотерапевтом, і другом для українських воїнів та інших людей. Виринає слово «брати» («якщо не по крові, то по серцю»), яке скріплює відчуття родинності.

Отже, у творах О. Забарного українці постають як ідеальна родина. Це відчувається не тільки в сімейних стосунках між братами, сестрами, батьками в декількох оповіданнях, але й між українцями в цілому. Дуже людяними виявилися бандерівці, яких радянська пропаганда змальовувала кровожерними, під час зустрічей із рядовим радянської армії в оповіданні «Урок мужності». Вони не тільки його не вбивають, а розуміючи, що перед ними українець, зав'язують майже приятельські стосунки: курять разом, попереджають про свої дії, певними чином навіть убезпечують. Іван Хамко на зустрічі з учнями розказує: «Чую: «Диви, москаль. Давай зніму...» – і автомат наставляє. А інший: «Не чіпай, то свій українець..., солдат з Чернігівщини. І до мене: «Агов, Іване! Я цигарками пригощусь?» Я йому у відповідь: «Та бери всю пачку...»

У цьому контексті своє місце може зайняти й оповідання «Старі дерева не пересаджують», у якій головний герой приймає у свою хату біженців із Донбасу – жінку та її дітей. Між незнайомим людьми зав'язуються приязні стосунки, а старий чоловік співчутливо ставиться до біди інших українців, які вимушено покинули свій дім. По-суті, самотній Тихін готовий замінити цим дітям батька, а тому запрошує жити до себе – у теплу хату. У момент переселення на небі з'являється Віфлеємська зірка не тільки як знак Різдва, але й Божої підтримки та схвалення дій головного героя, який виявив християнське милосердя.

В оповіданні «Щоденник капелана» наявний момент створення сім'ї – вінчання дівчини та покаліченого воїна. Це ще один яскравий

приклад поєднання двох контрастних тем – війни й родини, які, ніби зливаючись, посилюють відчуття глибокої любові, яку можуть демонструвати українці. Війна, її злочини й каліцтва безсилі перед високим духом української людини, для якої сім'я – одна з основних цінностей.

Воїни-герої – діти своїх батьків і рідної землі.

Важливим моментом у творах О. Забарного є те, що саме українська сім'я (її духовні традиції) народжує титанів духу, справжніх воїнів, які здатні захистити батьківщину. Родинна тема батьків і дітей зливається з темою боротьби проти ворога-загарбника. Майже в усіх оповіданнях автора на перше місце виведено образи молодих хлопців або чоловіків, інколи дівчат, які стають дійсними «оберегами» України, здійснюють подвиги, платять життям. Вони часто є орденосцями. Автор використовує важливі деталі – описи героїчних бойових вчинків, порятунку інших людей, які стають ключовими моментами в характеристиці цих персонажів: «Під Кандагаром Василь Михайла з палаючого БМП витяг під зливою душманськи куль, а під Гендукешем Михайло Василя затулив собою («Брати»); «мене з машини виштовхав сержант Залізник... Він дав команду своєму відділенню зайняти оборону, а мене відтягнув у якусь канаву» («Щоденник капелана»).

В оповіданні «Колій» молодий воїн Василь не здатний на бивство – законну помсту ворогу, який зі снайперської рушниці спричинив смерть коханої дівчини українського солдата.

В уявленні автора про національний рай входить також образ природи, її рослинний і тваринний світ. Герої творів залюблені у свій край, у той куточок землі, де вони провели весь свій вік, не хочуть його покидати. Навіть вода в сільському колодязі особливо смачна, як ніде у світі. Періодично письменник створює ідилічні пейзажі.

Змальовані персонажі – дбайливі землероби, садівники, бджоларі. До них тягнуться домашні тварини. Так, в оповіданні «Старі дерева не пересаджують» постійним «співрозмовником» головного героя стає пес Бровко. Самотній чоловік духовно злитий із садом, бджолами, собакою («розмовляє» з ними). У такий спосіб автор використовує своє розуміння ідеального, змальовуючи тих, хто в першу чергу унаочнює Україну – представників простого народу (селянства).

Релігійні поняття, назви, свята, святині, священники.

В окремих випадках автор прямо застосовує назви з релігійним забарвленням, щоб підтримувати образ України як раю. Зокрема, у

тому ж таки оповіданні «Старі дерева не пересаджують» діти нагадують головному герою янголів, їх голоси, як і молитва, підносять його до небес. Дія відбувається на Святвечір, і душа старого діда, яка відчуває Божественну радість, розширюється до меж усієї України. У цей час сходить Віфлеємська зірка, що символізує підтримку вищими силами того, що робить головний герой оповідання.

Письменник не раз звертається до понять релігійного змісту. Метою використання слова «Бог» здебільшого є фіксація присутності Вищого Промислу в житті українців, які відзначаються глибокою вірою. Тому природно звучать звороти «Бог милостивий», «не дай Бог», «Бог знає», «від Бога», «слава Богу», «що Бог послав», «Бог надоумив», «спасибі Богу», «Віра і Бог укріплюють дух людський», «служіння Богу», «прокляті Богом», «Бог не давав дітей», «Бог і Правда» тощо. Названі вислови допомагають формувати психологічні портрети образів-персонажів, внутрішній світ і мораль яких перебувають під впливом уявлень про вищість Бога, його задум в усьому, що відбувається на землі. Людина має підкоритися Богові, виконувати його волю: «Молюсь за них, прохаю Господа нашого укріпити їх у лиху годину... Водночас розумію і про власний обов'язок перед Богом і людьми. Якщо Бог послав мені оці випробування, я повинен чесно прийняти їх, а прийнявши, пережити...» На такій основі виникає авторська характеристика Бога, яка багато в чому сходиться із прийнятими серед українського народу розуміннями: Бог укріплює дух, посилає, дає або забирає, призиває, дарує, допомагає, усе знає, може проклясти. Людина без Бога – тварина, і ті, що розв'язали війну, очевидно, не мають нічого святого в душі.

У творах О. Забарного можна виділити цілий ряд прикладів, де він використовує слово «гріх». Часто воно виникає в контексті протиправних дій, які порушують норми моралі. Сама війна – приклад гріховності, що руйнує не тільки навколишню дійсність, але й внутрішній світ людей. «Михайло... Михайлик... Сину мій! А чи не ти на своїх польових навчаннях направив смертоносний постріл у брата?! Чи не твій «Град» спопелив землю біля українського селища із такою романтичною назвою Щастя?! Що ж ти, сину, наробив!!! Це – гріх! Це – великий гріх!!! Він не має спокути...». Слово «гріх» виринає в словах батьків до своїх дітей, які вчинили непоправне («Брати», «Пасічник»). Його згадано й тоді, коли треба вирішити інші художні завдання:

1) підкреслити важливість понять «святе», «непорушне», «недоторканне» (вороги не стріляють у священника: «По мені не цілили..., певно не хотіли брати на душу гріха!»);

2) передати сумніви персонажа в правоті своїх дій (головний герой в оповіданні «Пасічник» перебуває в глибокому сум'ятті, адже має виконати злочинне прохання власного сина);

3) змалювати покарання за скоєне лихо (в оповіданні «Па-січ-ник» бджоли покинули вулики чоловіка за його гріх використати мед проти інших людей; цей майже фантастичний випадок використано як повчальний висновок: за гріх завжди буде покарання);

4) показати виконання або невиконання священниками своїх обов'язків, здійснити протиставлення поведінки представників ПЦУ та УПЦ в умовах російської агресії проти України: «Десь на годину він відкрив для мене серце. Таїна сповіді непорушна і я не буду розкривати її. Його гріхи я взяв на себе і буду просити Господа нашого про їх прощення...» – протилежний приклад: «На моїй рідній Чернігівщині був навіть випадок, коли священник «руської» церкви відмовився відспівувати загиблого вояка. А це вже Гріх..., великий Гріх!»

Періодично у творах О. Забарного зображено релігійні свята – Різдво, день святого Миколая. Це, як правило, родинні події, але водночас вони й переростають коло сім'ї, виходять на рівень села, регіону (Харківщина, Поділля, Полісся), усієї України. Релігійні свята – це час єднання, особливого відчуття взаємності не тільки між родичами, але й усіма українцями: «На Миколу клич друга, клич і ворога, обидва будуть друзі» («Щоденник Капелана»).

Окремою невеликою групою в оповіданнях О. Забарного виступають священники: протоірей Віталій (Філософ), протоірей Сергій (Чечин). Це не вигадані персонажі, а реальні люди. Документальна згадка про них посилює розуміння ролі релігії в житті нашого суспільства, адже душпастирська й волонтерська місія священників Православної церкви України (перед тим – Київського патріархату) давно визнана: «Із 2014 року близько 600 священників ПЦУ/УПЦ Київського патріархату виконували капеланську місію в Українському війську. Ще 150 священнослужителів делегувала до війська Українська Греко-Католицька церква». Використання елементів документалістики – окремий прийом. Він допомагає автору створити художню картину, наповнену відчуттям реальності нашого сьогодення.

Утрата раю – прозріння.

О. Забарний готує читача до створення різкого контрасту між мирним та вільним життям людей і прихід у це існування біди (руйнування раю). В оповіданні «Урок мужності» згадано коронавірус, який вторгається в життя людей і ламає узвичаєне буття. Проте

головним руйнівником «українського раю» є війна, спровокована московськими ідеологами з імперськими амбіціями. Проте саме вона зумовлює внутрішній переворот в окремих персонажів – українців, що живуть у Росії, формує їх якісно інший погляд на дійсність. Наприклад, оповідання «Брати» має відчутну тричленну структуру, яку умовно можна окреслити поняттями «рай», «втрата раю» та «прозріння». Такий шлях проходить один із братів (Василь), для якого смерть племінника – це не просто трагедія, а справжня духовна катастрофа, яка веде до переосмислення власного місця в сучасній історичній ситуації.

На початку твору О. Забарний підкреслює, що навіть в Афганістані два рідні брати воюють разом, чим показано використання імперією колонізованих народів з військовою метою (тут можна провести паралель із сучасним станом: у російські армії, яка вдерлася на територію України, можна побачити і бурятів, і чеченців, і представників інших національностей, які самі перебувають у підневільному стані). Проте авторський задум не тільки в цьому: Михайло й Василь повністю відповідають вимогам братської любові, вони і внутрішньо, і фізично завжди поруч.

Проте смертоносні засоби спочатку зранюють братів під час служби в Афганістані, а потім убивають одного з їхніх синів – Василька, який брав участь в антитерористичній операції на Донбасі. «Тримайся, Михайле, горе прийшло у твій дім...» – таке враження, що ці слова ніби прийшли не в одну родину, а увірвалися в життя цілої країни, принісши «вселюдське горе». Смерть сина сприймається як Господнє покарання.

Автор, певно, недаром згадує в одному художньому тексті й війну в Афганістані, і в Україні, адже обидві спровоковані зазіханням Кремля на чужі території та свободу інших народів (руйнують рай, асоціативно пов'язаного з національною свободою).

Однак тема війни в Україні «закрита» для одного з братів (Василя), який живе й працює в Росії, займає високі посади й розуміє події значною мірою в контексті кремлівських наративів, які «пливуть» у світ із допомогою найнятих пропагандистів, зокрема В. Соловійова, затуманюють погляд людей на гірку правду життя. Василь ніби й опирається цій пропаганді (своєрідного аналога змія-спокусника), сприймаючи Україну як рідний дім і знаючи її людей, проте й не може вивратися з її полону до кінця, поки не приїхав на похорон племінника.

Прозріння – це «відкриття» по-новому своєї батьківщини й того, що там відбувається. Як пише Н. Онищенко, «Василь Задорожний із

московського кабінету навпроти Кремля поспішає в українську Яблунівку на похорон загиблого в АТО небожа, названого на його честь теж Василем. Ця страшна звістка вперше змусила чоловіка замислитися про власне яничарство. Василь не знав, у чому його провина, але відчував її» [4, с. 7].

Василя психологічно «розчавлює» одна тільки думка, що племінника міг убити його власний син. Можливе братовбивство (відлуння біблійної легенди про Каїна й Авеля) і є тим імпульсом, що породжує переверот в душі героя, для якого реальність повертається зовсім іншим боком, який російські пропагандисти явно приховують. Василь бачить, як односельці стають на коліна, проводжаючи в останню путь його небожа. Внутрішнє потрясіння – нова точка відліку, коли українець, що живе в Росії, ніби другий раз народжується у своїй національній і родинній сутності. Йому дійсно треба усвідомити, де справжня батьківщина, про що промовисто каже військовий на кордоні: «Ви вже визначтеся, де ваш дім».

Можливо, такий погляд дещо ідеалізований, відображає бажання самого автора, адже, на жаль, із російськими військами у 2022 році в Україну зайшли й деякі українці. О. Забарний прагне, щоб відбулося переродження співвітчизників-колаборантів, програмує це в розвитку сюжету оповідання «Брати». Образ України автор зближує з уявленнями про рай – ідилічним станом існування рідних йому людей.

Висновки. Біблійність – одна з рис єдиної художньої картини, сукупно створеної в усіх оповіданнях збірки «Багряні терикони». Ця властивість виступає опосередкованою основою для розгортання зображеного. За словами В. Павлова, який аналізує сучасну українську літературу, «Біблія – це той твір, до якого автори звертаються чи не найчастіше: від запозичення сюжетів до використання ремінісценцій, алюзій, прямого цитування. Водночас кожна епоха привносить свої акценти в це звернення, а соціальні тенденції, ставлення до релігії, церкви певною мірою визначають те, якою буде художня рецепція біблійних мотивів у творчості того чи іншого автора» [5, с. 8]. О. Забарний представляє біблійність у першу чергу в ідеальному світоустрої, яким за його версією, є Україна асоційована з поняттям «рай», у системі християнських цінностей, що сповідають герої творів, у жертвовності, яку вони демонструють і в мирному житті, і під час війни. Отже, хоча й не вся, але значна частина персонажів-українців заснована на архетипному образі безгрішної людини, що існувала в раю до свого гріхопадіння.

Другим важливим чинником художнього моделювання в оповіданнях О. Забарного є тема родинності. Вона також уписана в уявлення про ідеальне й часто розгорнута в руслі уявлень про рай. Теми сім'ї та України автор максимально зближує, тому вони постійно підсилюють одна одну. Письменник формує висновок: уся Україна живе за законами міцної й дружньої родини, а сім'я – найкраща ілюстрація національного феномену українців.

На такій основі виникає антивоєнний пафос збірки «Багряні терикони», адже в її оповіданнях протиставлено два контрастні явища сучасної історії – агресивний, мілітаристський, неоімперський зміст сучасної Росії та архетипально (генетично) ідеальний, за версією автора, світ рідної йому України, який всією своєю духовною сутністю заперечує війну, у ряді випадків нейтралізує її трагічні наслідки.

Література

1. Забарний О. Багряні терикони. Ніжин: ПП Лисенко М. М., 2022. 144 с.
2. Кулінська Я. І. Тема війни на сході України в сучасній малій прозі (на матеріалі книжок «Рокада» Г. Цимбалюка, «Вовче» К. Чабали, «Літо-ато» Олафа Клеменсена та ін.). URL: http://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/4_2020/part_4/9.pdf (дата звернення: 29. 05.2023).
3. Луняк Є. До читача. Забарний О. «Багряні терикони». Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2022. 144 с.
4. Онищенко Н. Заплакало небо. *Деснянська правда*. 2018. №26. С.7.
5. Павлов В. Біблійні мотиви у сучасній українській літературі. URL: <https://synopsis.kubg.edu.ua/index.php/synopsis/article/download/547/450>
6. Сімейні цінності: навчально-методичний посібник до навчальної програми «Сімейні цінності» (35годин) [для педагогічних працівників] / В. І. Прит, С. І. Тесленко, З. В. Охрименко, Л. В. Корецька. Івано-Франківськ: НАІР, 2013. 196 с. URL: <https://www.kremenetslyceum.com.ua/wp-content/uploads/posibnik-simejni-cinnosti-na-35-god.1.pdf>

References

1. Zabarnyi, O. (2002). *Bahriani terykony* [Scarlet Waste Heaps]. Nizhyn: PP Lysenko M.M. Publ.. 144 p. [in Ukrainian]
2. Kulinska, Ya.I. (2020). *Tema viiny na skhodi Ukrainy v suchasniy maliiy prozi (na materialy knyzhok «Rokada» H. Tsymbaliuka, «Vovche» K. Chabaly, «Lito-ato» Olafa Klemensena ta in.)* [The Theme of War in East Ukraine in Modern Short Prose (on the Material of the Books «Rokada» by H. Tsymbaliuk, «Vovche» by K. Chabala, «Lito-ato» by Olaf Klemensen etc.)]. URL: http://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/4_2020/part_4/9.pdf[in Ukrainian]
3. Luniak, Ye. (2022). *Do chytacha* [To Reader]. *Zabarnyi, O. Bahriani terykony* [Scarlet Waste Heaps]. Nizhyn: PP Lysenko M.M. Publ. 144 p. [in Ukrainian]

4. Onyshchenko, N. (2018). *Zaplakalo nebo* [Skies Cried]. *Desnianska pravda*. №26. P.7. [in Ukrainian]
5. Pavlov, V. (2023). *Bibliini motyvy u suchasni ukrainskii literaturi* [Biblical Motifs in Modern Ukrainian Literature]. URL: <https://synopsis.kubg.edu.ua/index.php/synopsis/article/download/547/450> [in Ukrainian]
6. Pryt, V. I., Teslenko, S.I., Okhrymenko, Z.V., Koretska, L.V. (Eds.). (2013). *Simeini tsinnosti: navchalno-metodychnyi posibnyk do navchalnoi prohramy «Simeini tsinnosti» (35 hodyn) (dlia pedahohichnykh pratsivnykiv)* [Family Values: Educational and Methodical Handbook (35 hours) (for Pedagogical Workers)]. Ivano-Frankivsk: HAIP Publ. 196 p. URL: <https://www.kremenetslyceum.com.ua/wp-content/uploads/posibnik-simejni-cinnosti-na-35-god.1.pdf> [in Ukrainian]

Yu. I. Bondarenko

Doctor of Pedagogical Sciences, professor, chairman of the Chair of Literature, Methods of Its Teaching, History of Culture and Journalism of Mykola Gogol Nizhyn State University
orcid.org/0000-0003-0938-9588
yuriy_bondaren@ukr.net

Anti-War Prose by Oleksandr Zabaryni: Religious and Family Value Paradigm (on the Material of Short Stories Collection «Scarlet Waste Heaps»)

At the beginning of the 21st c. a new branch of national literature studies appeared, i.e. war and anti-war creative work of modern writers, caused by the Russian aggression against Ukraine. In this context a special place is taken by the collection of short stories by Nizhyn prose writer O. Zabaryni, called «Scarlet Waste Heaps», which should be studied in the system of religious and family value parameters, because it is a specific artistic interpretation of the plot about the lost paradise.

The author of the paper considers religiousness and family to be semantic dominants, which determine the essence of the author's worldview, its contents orientation, plot and image decoration. All short stories included to the collection «Scarlet Waste Heaps» are treated as an integrated artistic complex, aimed to contrast two opposite entities in modern history: aggressive, militaristic, neocolonialistic Putin's Russia and Ukraine, which is ideal in its spirituality and characterized by moral imperatives and deep ethical values. This approach gives the opportunity to estimate described events and images-characters, to comprehend the author's use of religious notions.

Analytic work led to the conclusion that the above-mentioned prose texts by O. Zabaryni should be classified as anti-war, because their contents are aimed to denounce the aggressive essence of war by spiritual value orientations of Ukrainian people, which are demonstrated both in everyday life and during the ultimate ordeals of war.

Key words: anti-war prose, collection of short stories «Scarlet Waste Heaps», religiousness, family, paradigm.